

Краєвий Олександр Дмитрович,
к.е.н., доцент кафедри регіональної економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний уні-
верситет імені Вадима Гетьмана»

Краєвий Роман Олександрович,
аспірант Інституту світового
господарства і міжнародних відносин

УДК 631.162

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ

АГРОПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС УКРАИНЫ: ПРОШЛОЕ, НАСТОЯЩЕЕ, БУДУЩЕЕ

AGROPROMISLOVY COMPLEX OF UKRAINE: GONE, SUCHASNI, THE FUTURE

У статті розглядаються питання щодо сутності агропромислового комплексу, його структури та чинників ефективного функціонування в Україні. Проаналізовано рівень розвитку АПК України до 1990 р. та особливості його трансформації в ринкових умовах. Визначено причини, що викликали кризу в АПК України в цей період, а також запропоновано рекомендації щодо їх подолання та подальшого ефективного розвитку.

В статье рассматриваются вопросы сущности агропромышленного комплекса, его структуры и факторов эффективного функционирования в Украине. Проанализирован уровень развития АПК Украины до 1990 г. и особенности его трансформации в рыночных условиях. Определены причины, вызвавшие кризис в АПК Украины в этот период, а также предложены рекомендации по их преодолению и дальнейшему эффективному развитию.

The article examines the nature of the agro-industrial complex, its structure and factors of effective functioning in Ukraine. Analyzed the level of development of the Ukrainian agricultural industry before 1990. and especially its transformation into market conditions. Identified causes of the crisis in the Ukrainian agricultural industry during this period, as well as provide recommendations for overcoming them, and further effective development.

Ключові слова. Агропромисловий комплекс, галузева структура, засоби виробництва, сільське господарство, рентабельність, ефективність, концентрація, дрібнотоварні та крупнотоварні господарства.

Ключевые слова. Агропромышленный комплекс, отраслевая структура, средства производства, сельское хозяйство, рентабельность, эффективность, концентрация, мелкотоварные и крупнотоварные хозяйства

Keywords. Agro-industrial complex, industry structure, means of production, agriculture, profitability, efficiency, concentration, large-scale and small-holder farms.

Затяжна соціально-економічна криза, яка триває вже два десятиліття в українському суспільстві, має як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники свого походження та вимагає якнайшвидшого її подолання. Основним напрямком вирішення цієї проблеми є розробка загальнонаціональної програми структурних змін в економіці України, науково обґрунтованого визначення оптимальної галузевої структури її господарського комплексу, яка б забезпечила йому конкурентоспроможність як на регіональних, так і на глобальному просторах, а звідси – і національну безпеку. Враховуючи загальносвітовий досвід та потужний ресурсний потенціал України, локомотивами її економіки повинні стати машинобудівний та агропромисловий комплекси. До 1991 року ці комплекси відігравали визначну роль в економіці України, а рівень їх розвитку в цей період у цілому відповідав вимогам того часу. Унаслідок недостатньо продуманих реформ в останні два десятиліття та низки об'єктивних причин ці комплекси, по суті, було зруйновано.

Відсутність знань і досвіду побудови соціально орієнтованої ринкової економіки, неврахування та недотримання в процесі її реформування загальних і специфічних економічних законів призвели до появи негативних явищ і тенденцій. Зокрема, не відбулося модернізації структури державного управління відповідно до об'єктивних законів розвитку ринкової економіки. У машинобудівному комплексі втрачені високотехнологічні виробництва та лідерство у багатьох напрямках фундаментальних досліджень, закрито сотні високорентабельних в минулому підприємств із тисячами робочих місць, що призвело до відтоку висококваліфікованих кадрів за межі країни.

У 1990 році частка машинобудування становила 30,8% обсягу тогочасного промислового виробництва, яке займало тоді 13-е місце у світі. Зараз, коли обсяги промислового виробництва України у порівнянні з 1990 роком різко скоротились, частка машинобудування становить лише біля 13%.

Рекордними темпами зростає внутрішній і зовнішній державний борг з примарними перспективами не тільки його погашення, але й обслуговування. Натомість Україна має надзвичайно сприятливі умови відродження і динамічного розвитку машинобудівного комплексу: виробничий потенціал, метал (який поки що на 80% експортується, не маючи власного ринку використання), науково досліджену базу та кваліфіковані кадри, а також великий ринок машин. Відродження цього комплексу забезпечить модернізацію всіх інших галузей економіки країни, ефективність функціонування та рентабельність.

Особливо це важливо для відродження та ефективності функціонування агропромислового комплексу (АПК), значення якого для розвитку економіки України важко переоцінити. Він має велике комплексують значення, формує мільйони робочих місць, забезпечує продовольчу безпеку країни та, у значній мірі, експортний потенціал. Ті, хто відповідає за розвиток АПК України, мають усвідомлювати, що АПК – це не лише сільське господарство, але й сотні, а то й тисячі підприємств промисловості, спеціалізованого транспорту, складів з холодильниковим обладнанням, магістральних та розподільних каналів, інших підприємств виробничої та соціальної інфраструктури, задіяних в інтегральному процесі на виробництві, заготівлі, транспортуванні, переробці, зберіганні та реалізації

сільськогосподарської продукції. Тому державна установа, яка відповідає за розвиток цього комплексу в Україні, має називатися не Міністерством аграрної політики і продовольства, а Міністерством АПК.

АПК, як багатогалузеве об'єднання, включає в себе 5 ланок:

а) виробництво засобів виробництва для АПК: сільськогосподарських машин, тракторів, обладнання та устаткування для тваринницьких комплексів та переробних підприємств, мінеральних добрив, гербіцидів та пестицидів, комбікормів тощо;

б) сільське господарство як сировинну ланку АПК;

в) переробку ланку, яка включає підприємства харчової та легкої промисловості, що використовують як сировину для сільськогосподарської продукції;

г) виробничу інфраструктуру АПК: спеціалізований автомобільний транспорт, будівельну індустрію, складські, в тому числі, з холодильниковим обладнанням, приміщення, канали для зрошення тощо;

д) соціальну інфраструктуру АПК: житлово-комунальне господарство, пасажирський транспорт, підготовка кадрів, дошкільні та шкільні навчальні заклади, спортивні споруди, медичні та культурні заклади тощо.

Ефективність функціонування АПК у цілому залежить від рівня розвитку і узгодженої взаємодії всіх зазначених ланок. Особливо важливу роль відіграє перша ланка, від рівня розвитку якої залежить ефективність функціонування всіх інших ланок. Друга, третя і четверта ланки є ринком збуту продукції першої ланки та інвестують її розвиток. Тут надто важливим є відповідність якості, ціни і номенклатури продукції першої ланки, тобто її конкурентоспроможності, вимогам і потребам ринку інших ланок, особливо сільськогосподарського виробництва. Отже, Міністерство АПК має слугувати координаційним центром, який би забезпечував високоефективну взаємодію цих ланок.

Державний ринок засобів виробництва для АПК повинен бути фінансово самодостатнім для їх інвестування. Цей ринок формують, в першу чергу, сільськогосподарські та переробні підприємства. Фінансові можливості цих підприємств залежать від форм територіальної організації сільського господарства та агропромислових систем, їх рентабельності, тобто прибутковості.

До 1990 року формами територіальної організації сільського господарства були крупнотоварні колективні господарства (колгоспи і радгоспи), загальна чисельність яких складала 12421 одиницю, із яких у 1991 році лише 52 було збиткових. Рентабельність цих господарств визначалась використанням сучасної техніки та наукової організації праці, а звідси їх продуктивності і ефективності. На одне господарство припадало 3100 га сільгоспугідь, 40 тракторів, 27 автомобілів, 10 зернових та 12 інших спеціалізованих комбайнів, більше 1700 голів великої рогатої худоби (ВРХ), у тому числі 550 корів, 1130 свиней, 605 овець, 12 тис. голів птиці та 80 вуликів. Загальна вартість основних виробничих фондів АПК становила 86,9 млрд. тодішніх крб. На одне господарство припадало 7,2 млн. крб. основних виробничих фондів і 1,3 млн. крб. – соціальної сфери. Загальні прибутки АПК становили у 1991 р. 12,2 млрд. крб., або майже по 1 млн. крб. на господарство. У сільгоспгосподарствах постійно працювало 4881 тис. осіб 65 різних професій.

Виробництво валової продукції АПК з 1980-го по 1990 р. зросло на 59,2%, тоді як темпи приросту продукції промисловості за цей період становили 43%. Почали народжуватися агроформування нового типу, зокрема 38 агрокомбінатів зі своїми банками, 29 агрооб'єднань, 66 агрофірм, 45 науково-виробничих об'єднань тощо. Таким чином продовжувалась концентрація агропромислового виробництва, що вимагало подальшого нарощування вітчизняного виробництва відповідної за призначенням і розрахованої на крупнотоварні сільгоспгосподарства техніки.

Завдяки концентрації значних фінансових ресурсів та прибутків на підприємствах АПК, вони інвестували розвиток соціальної сфери: будували житло, школи, дитячі садки, лікарні, будинки культури, автошляхи з твер-

дим покриттям тощо. Таким чином розвиток соціальної сфери в системі АПК, особливо у сільській місцевості, цілком залежав від соціальної політики агропромислових підприємств.

У сільському господарстві України провідне місце займає рослинництво. Тому у структурі виробництва сільгосптехніки переважає продукція, насамперед, для цієї галузі. В Україні переважно для власного, а також для ринків інших колишніх республік, вироблялось 50% загальносоюзного виробництва тракторних плугів та інших землеобробних машин (Одеса), 50% сівалок (Кіровоград), 100% кукурудзозбиральних комбайнів (Херсон) та іншої техніки. Харківський тракторний завод (ХТЗ) був одним із найпотужніших не лише в СНД, але й у світі за виробництвом тракторів. Натомість, маючи великий власний ринок, в Україні не було вітчизняного виробництва зернозбиральних та картоплезбиральних комбайнів, які надходили, в основному, із Російської Федерації, де концентрувалося їх виробництво.

Звичайно, якість вітчизняної сільгосптехніки поступалася зарубіжним аналогам, але за ціною, номенклатурою та потужністю вона в цілому відповідала тогочасним вимогам та сприяла індустріалізації АПК. У значній мірі завдяки цьому та сприятливим природним умовам Україна мала найрозвинутіший АПК серед усіх республік колишнього СРСР. Цьому сприяли великі площі високо родючих земель, а також сприятливі агрокліматичні умови. Зокрема, за площею орних земель (32,4 млн. га) Україна займає 9-е місце у світі. У 1990 році усі орні землі були оброблені і засіяні. Структура посівних площ була наступною:

- а) під зерновими було зайнято 45,0%;
- б) під кормовими культурами – 37,0%;
- в) під технічними культурами – 11,6%;
- г) під картоплею і овоче-баштанними – 6,4%.

Обробляючи 14,9% сільськогосподарських угідь колишньої держави, Україна виробляла 23% її ВВП, у тому числі цукрових буряків – 54%, зерна – 24%, насіння соняшнику – 50%, волокна льону – 34%, картоплі – 25%.

Обсяги виробництва продукції рослинництва у 1990 році становили: зерна – 51,0 млн. т, цукрових буряків – 44,3 млн. т, насіння соняшнику – 2,57 млн. т, картоплі – 16,7 млн. т, овочів – 6,7 млн. т, плодів і ягід – 2,9 млн. т.

На базі продукції рослинництва формувались і динамічно розвивались спеціалізовані АПК: зернопродуктовий, цукробуряковий, олійно-жировий, картоплепродуктовий, плодоовочевий, виноградарськовиноробний, тютюновопродуктовий та льонопромисловий. Для всіх названих комплексів в Україні вироблялись не лише сільгосптехніка, транспортні засоби, обладнання для переробних підприємств, а також всі види мінеральних добрив. Зокрема, калійних – у Калуші і Стебнику, фосфатних – у Одесі, Вінниці, Сумах і Костянтинівці, азотних – у Рівному, Черкасах, Лисичанську, Кривому Розі, Дніпродзержинську та ін. За виробництвом мінеральних добрив Україна входить в десятку найбільших виробників у світі. Великотоварні господарства з великими посівними площами здійснювали правильну систему сівозмін і підтримували природну родючість ґрунтів. На півдні, у степовій зоні, зрошувалось більше 2 млн. га засушливих земель, ефективність використання яких була у 2-3 рази вищою у порівнянні з богарними.

В Україні були сформовані і науково змодельовані потужності переробних підприємств та їх сировинних зон. Наприклад, до 1990 року функціонував найбільший у світі цукробуряковий комплекс, який включав 1600 тис. га посівних площ та мав щорічне виробництво 44 млн. т цукрових буряків, 192 цукрових заводи, які щорічно виробляли біля 6 млн. т цукру. Ефективність функціонування цукрових заводів визначалась періодом їх роботи: мінімум 40 діб, щоб підприємство було рентабельним, максимум – до 90 діб. При більшому періоді зберігання цукрових буряків вони втрачають цукристість, що різко зменшує ефективність їх переробки. При визначенні сировинних зон цукрових заводів враховувались площі посівів і середня урожайність цукрових буряків, транспортний чинник, мінімальна та максимальна даль-

ність перевезення сировини, яка не перевищувала 20-25 км. Біля кожного цукрового заводу на відстані 1-1,5 км знаходились комплекси з відгодівлі бичків на м'ясо, які використовували як корм-жом. Таким же чином моделювались сировинні зони інших переробних підприємств: олійно-жирових, плодоовочеконсервних, виноробних та спиртогорілчаних, молокозаводів, м'ясокомбінатів та ін.

Наразі були сформовані високоефективні елементарні агропромислові територіальні системи, на базі яких були утворені спеціалізовані АПК. Ефективність їх функціонування визначала рівень розвитку всього АПК України: забезпечувала мільйони робочих місць, бюджетні надходження, продовольчу і національну безпеку країни.

Проведені в часи незалежності України реформи в АПК з метою перетворення її в розвинуту і процвітаючу країну дали зворотній результат, оскільки були здійснені непродумано і деструктивно, зокрема, великою помилкою, ми вважаємо, було знищення крупнотоварних господарств, як форми ефективного ведення сільського господарства, та ліквідація сировинних зон переробних підприємств. Багато з цих підприємств, не маючи сировини для переробки, збанкрутіли і були закриті. Наприклад, із 192 цукрових заводів, які діяли до 1991 р., зараз працює лише біля 60. Унаслідок цього десятки селищ міського типу і малих міст втратили основні джерела формування тут робочих місць, надходжень до місцевого бюджету та Пенсійного фонду і стали депресивними. Не маючи ринку збуту своєї продукції, зокрема обладнання і устаткування для подальшого функціонування цукрових заводів, збанкрутіли і були закриті такі заводи, як «Більшовик» у Києві, його філії в регіонах. Разом з цим були знищені сотні тисяч робочих місць, надходження до бюджету та Пенсійного фонду. Крім того, той же цукробуряковий комплекс мав велике комплексуюче значення для економіки України: зокрема розвитку машинобудування, хімічної промисловості, тваринництва, транспорту. Україна мала можливість щорічно вивозити 4 млн. т цукру, в тому числі в Середню Азію, звідки взаємін поступала бавовна, на базі якої працювали 3 бавовняних комбінати і 10 бавовнопрядильних фабрик. Усе це сприяло формуванню сотень тисяч робочих місць. Зараз фінансових ресурсів для закупок бавовни немає, і її поставки в Україну різко скоротилися, одночасно зменшилися посівні площі і валові збори льону-довгунця та у зв'язку із значним зменшенням поголів'я овець – вовни. Усе це призвело до різкого скорочення вітчизняного виробництва бавовняних, лляних та вовняних тканин та виробів із них, частка яких становить лише третину відповідної продукції на ринку України. Із зменшенням поголів'я тварин різко скоротились обсяги сировини для взуттєвої промисловості та вітчизняного виробництва взуття, яке становить лише 3% на ринку України. Тому ринок легкої промисловості в Україні зайняла продукція підприємств Туреччини – 32%, Китаю – 15%, Польщі, Чехії та країн Балтії – 15%, Білорусі та Росії – 9%, тоді як частка вітчизняних товарів, у цілому, лише 13%. Якщо в 1990 році в легкій промисловості України було зайнято 750 тис. працівників, то у 2013 році лише 100-120 тис. осіб.

Потрібно нагадати, що у 1990 р. в Україні працювало 29,5 млн. осіб, у тому числі 28,0 млн. осіб у працездатному віці, і з них майже 5 млн. осіб у сільськогосподарській і переробній ланці АПК. Дохідна частина бюджету України у 1990 р. становила біля 60 млрд. рублів, що по тогочасному курсу долара США (63 коп.) було еквівалентно більше 80 млрд. дол. США. У той же час унаслідок невдалих та деструктивних реформ дохідна частина бюджету України різко скоротилась і становить зараз менше 40 млрд. дол. США.

Тому ідея руйнації колективних господарств, передача землі у приватну власність, створення дрібнотоварних господарств з низькою культурою та продуктивністю праці не витримує ніякої критики. Колективні господарства потрібно було трансформувати або в акціонерні кооперативи, або ж в агрофірми, зберігши не лише ефективну форму праці у сільському

господарстві, але й землю в загальнодержавній власності. Земля не є товаром, а Божим даром усьому народу, який на ній живе зараз і наступним поколінням, які тут народяться і будуть жити в майбутньому. Тому сучасні покоління не мають права забирати у наступних поколінь те, що належить їм по праву, по Божому закону. Землю потрібно зберегти у власності держави, тобто всьому народу і спромогтися створити такі форми ведення та організації сільського господарства, щоб його розвиток був високопродуктивним, знову отримав комплексуюче значення для економіки країни, сприяв збереженню природної родючості наших найкращих у світі ґрунтів, а рента від використання землі направлялась на соціально-економічний розвиток регіонів і країни у цілому. Тому створення ринку землі ми вважаємо аморальним і небезпечним. Адже державна власність на землю є запорукою територіальної цілісності країни та її національної безпеки.

Створення дрібнотоварних господарств, розбалансування всіх ланок АПК, свідчить про недостатню компетентність реформаторів, слабе розуміння ними особливостей агропромислової інтеграції, суті та дії економічних законів, а саме: закону концентрації, економії часу, вартості, продуктивності та ефективності. Дія закону попиту і пропозиції у зв'язку з різким скороченням виробництва сільгосппродукції вплинула на різке зростання цін на продовольчі товари.

Виробництво сільгосптехніки і тракторів в Україні формувалось з урахуванням форм територіальної організації сільського господарства. Тому ця техніка не зовсім придатна, або ж не ефективна для використання в умовах дрібнотоварного виробництва сільгосппродукції, і потребує створення таких форм сільського господарства, які б відповідали вимогам сьогодення. При цьому дрібнотоварні господарства не здатні інвестувати виробництво сучасної сільгосптехніки і тракторів, а також мінеральних добрив і комбікормів. Державним органам для підтримки вітчизняного виробника слід було налагодити виробництво вітчизняних зернозбиральних комбайнів і тракторів, ринок яких в Україні є досить потужним. Натомість вони вдалися до закупівлі цієї продукції у фірм США, ФРН та Російської Федерації, що не можна вважати виваженою державницькою політикою.

З метою зменшення втрат зернових їх період збирання повинен бути мінімальним. Для цього Україні потрібно 117 тис. зернозбиральних комбайнів, при наявній кількості їх у країні трохи більше 50 тис. одиниць, багато із яких уже морально і фізично застаріли. Це старі «Колоси» та «Ниви». А нових комбайнів американської фірми «Джон Дір» та німецьких «Кейс» і «Клаас» трохи більше 10 тисяч. Потрібна високоякісна вітчизняна техніка. За участі КБ знаменитого ракетобудівного заводу «Южмаш» було створено технологію виробництва високопродуктивних комбайнів «Славутич» (Херсон) і «Лан» (Олександрія). За участі білоруського об'єднання «Гомельсільмаш» на Херсонському машинобудівному заводі створено два ексклюзивних зразки зернозбиральних комбайнів «Скіф-290» та «Скіф-330», які за своїми виробничими характеристиками не поступаються кращим світовим зразкам. Окрім випуску нових «Скіфів» на «Херсонмаші» у кооперації з «Гомельсільмаш» створюється комбайн «КЗС-8», розрахований для збирання врожаю у малих та середніх фермерських господарствах. На Харківському тракторобудівному заводі (ХТЗ) можна використати технології танкобудівного заводу ім. Малишева і налагодити випуск досить висококонкурентних тракторів не лише для внутрішнього ринку, але й для експорту. Таким чином, розвиток названих галузей машинобудування буде сприяти формуванню ринку металу, фарб, гумотехнічних виробів, шин, електротехнічних, радіотехнічних і електронних товарів, робочих місць, надходжень до бюджету і Пенсійного фонду.

За відсутності у дрібнотоварних господарств можливостей для інвестицій, потрібні потужні державні, а можливо і зовнішні, інвестиції зацікавлених країн, наприклад, Казахстану, Узбекистану і ряду інших держав, які б забезпечили розвиток різноманітного сільгоспмашинобудування і тракторобудування в Україні.

Мінеральні добрива, виробництво яких здійснює, в основному, приватний бізнес, при нездатності більшості дрібнотоварних сільгосппідприємств інвестувати їх розвиток, поставляються, в основному, на експорт, а не на українські поля.

За останні два десятиліття значно змінилась структура посівних площ та зменшилися площі їх обробітку з 32 млн. га до 26 млн. га або на 6,0 млн. га, для порівняння, стільки орних земель має Великобританія, а Японія – взагалі 5 млн. га. Індивідуальні господарства віддають перевагу вирощуванню не трудомістких культур: зернових та соняшнику, посіви яких за період з 1990-го по 2013 р. зросли відповідно на 11,1% і на 208,7%. У той же час різко скоротились посіви трудомістких культур – цукрових буряків (у 5,7 рази) та кормових культур (у 5,2 рази). Такі структурні зміни вкрай негативно вплинули на загальні тенденції розвитку сільського господарства і всього АПК України. Зокрема, нічим не можна виправдати зростання посівних площ під соняшник (5,2 млн. га чи 19,7% усіх посівних площ), який виснажує ґрунти та значно зменшує їх родючість. При цьому олійно-жирові підприємства України не здатні переробити все соняшникове насіння, і значна його частина експортується в Туреччину та європейські країни Середземномор'я, які завдяки цьому зменшують у себе посіви цієї високо дотаційної культури. Це неприпустимо для України як цивілізованої країни.

У зв'язку із різким зменшенням посівів кормових культур та цукрових буряків, які також давали значну частку кормів (жом і гичка) за період з 1990-го по 2013 р. загальні обсяги кормів в Україні скоротились відповідно із 103 млн. т до 35 млн. т. Це відчутно вплинуло на скорочення поголів'я в країні свійських тварин, особливо ВРХ (відповідно з 25,2 млн. до 4,65 млн. голів), свиней – із 19,6 млн. голів до 7 млн. голів, а також овець і кіз (9,0 млн. до 1,74 млн. голів) та птиці (265 млн. до 214 млн. голів). Відповідним чином за даний період виробництво м'яса (у забійній вазі) в Україні зменшилось із 4,36 млн. т до 2,2 млн. т, молока – із 24,51 млн. т до 11,38 млн. т, вовни – із 29,8 тис. т до 3,7 тис. т. І лише виробництво яєць дещо зросло – із 16,3 млрд. шт. до 19,1 млрд. шт. Це пов'язано з тим, що основу виробництва продукції птахівництва дають висококомеханізовані великі птахофабрики, тоді, як виробництво м'яса і молока – малопродуктивні індивідуальні господарства з низькою культурою праці. Варто зазначити, що такі країни, як Японія і Італія, не маючи можливості (у силу об'єктивних причин) виробляти свої корми, на імпортованих кормах

виробляють по 3,5 млн. т м'яса. Така ж ситуація і в Ізраїлі, де основною формою розвитку сільського господарства є прототипи колгоспів – високоефективні кібуци.

Зменшення продукції тваринництва негативно вплинуло на розвиток і функціонування м'ясо- і молокопереробних підприємств, багато із яких без наявної сировини стали банкрутами і припинили свою діяльність. Насамперед, розвиток тваринництва і формування спеціалізованих тваринницьких АПК (м'ясопродуктового, молокопродуктового і птахопродуктового комплексів) є найважливішим чинником, який визначає ефективність функціонування АПК та в значній мірі забезпечує продовольчу безпеку країни.

Для подолання багаточисленних проблем українського АПК необхідно:

1. Провести структурні зміни в АПК. Розробити науково обґрунтовану концепцію розвитку АПК на основі збалансування всіх його ланок. Створити ефективні форми ведення сільського господарства і управління ними. На добровільній основі об'єднати дрібнотоварні нерентабельні господарства в акціонерні кооперативи та агрофірми.

2. Прийняти закон про заборону перетворення землі в товар та її продажу. Надати державну підтримку всім формам ведення сільського господарства в тому числі великим фермерським господарствам з тим, щоб поряд з агрофірмами, акціонерними кооперативами підняти ефективність їх функціонування і зробити базою виробництва продовольчих товарів для населення, а також сировини для переробних підприємств.

3. Науково обґрунтувати і змодельовати потужності переробних підприємств, побудованих на новітніх технологіях, та їх сировинних зон.

4. Розробити програму вітчизняного розвитку галузей, що виробляють засоби виробництва для АПК. Налагодити виробництво такої сільгосптехніки, зокрема сівалок для посіву цукрових буряків, яка б забезпечила високий рівень автоматизації і механізації всіх виробничих процесів, які б дозволили різко скоротити трудомісткість вирощування багатьох сільськогосподарських культур.

5. Знайти та залучити до виробничого процесу внутрішні і зовнішні інвестиції для вирішення проблем в АПК України.

6. Розробити і втілити в життя загальнодержавну програму соціально-економічного відродження сільської місцевості шляхом формування там високопродуктивних форм ведення сільського господарства, переробних підприємств, виробничої та соціальної інфраструктури, здійснення тут ефективної регіональної економічної політики із залученням для її вирішення органів місцевого самоврядування.

Література:

1. Андрійчук, В. Г., Зубець, М. В., Юрчишин, В. В. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти [Текст] / В. Г. Андрійчук, М. В. Зубець, В. В. Юрчишин – К.: Аграрна наука, 2005. – 140 с.
2. Андрійчук, В. Г. Капіталізація сільського господарства: стан та економічне регулювання розвитку [Текст] / В. Г. Андрійчук – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2007. – 216 с.
3. Гальчинський, А. С. Логіка регресу. Мораторій на землю – це відсутність системних уявлень про економіку [Текст] / А. С. Гальчинський // День. – 2007. – №6.
4. Ключі, В. С. Як знищується агропромисловий комплекс України: (відкритий лист Президенту України Віктору Федоровичу Януковичу) [Текст] / В. С. Ключі – Д.: Ліра, 2012. – 48 с.
5. Меєрс, В., Дем'яненко, С., Джонсон, Т., Зоря, С. Зміна фокуса аграрної політики та розвитку села в Україні: висновки та перспективи для руху вперед: Збірник наукових праць [Текст] / В. Меєрс, С. Дем'яненко, Т. Джонсон, С. Зоря – К.: КНЕУ, 2005. – 172 с.